

АНОТАЦІЯ ДИСЦИПЛІНИ

1	Назва курсу	Структурна та системна уява
2	Опис змісту курсу, його складових тем	Курс "Структурна та системна уява" для аспірантів соціологічного факультету є поглиблюючим дослідницьким семінаром, орієнтованим на розвиток високого рівня теоретичної рефлексії. Він зосереджений на опануванні складного інструментарію для аналізу суспільства як цілісного утворення, що функціонує за власною логікою. Курс інтегрує класичні та сучасні підходи з лінгвістичного структуралізму, семіотики, системної теорії, кібернетики та синергетики, пропонуючи аналітичні рамки для розуміння глибинних, часто неочевидних зв'язків, що організують соціальне життя. Цей курс розвиває здатність до міждисциплінарного синтезу та формує методологічну основу для проведення власних наукових досліджень високого рівня. Предметом курсу є теоретичні моделі та аналітичні категорії, що концептуалізують суспільство як структуровану цілісність. Це передбачає вивчення структур як відносно стабільних, часто прихованих схем і відношень (наприклад, соціальних інститутів, мовних систем, знакових кодів), що задають рамки індивідуальних і колективних практик, - та систем як динамічних утворень, де взаємодія елементів породжує нові якості (емерджентність) та підпорядковується принципам самоорганізації та зворотного зв'язку. Курс спрямований на те, щоб навчити аспірантів "бачити" ці абстрактні сутності в соціальній реальності та використовувати відповідні концепти для їх інтерпретації. Специфіка та особливості - Акцент на теоретико-методологічній рефлексії: на відміну від курсів, що викладають конкретні методи збору даних, цей курс зосереджений на розвитку здатності будувати складні теоретичні моделі та критично аналізувати поняттєвий апарат соціології. Він розвиває соціологічну уяву в тому розумінні, про яке говорив Ч. Р. Мілс — здатність зв'язувати особисті обставини життя людей з широкими соціальними структурами та історичними процесами . - робота з абстрактними об'єктами: основним матеріалом курсу є не емпіричні дані, а ідеї, концепції та теоретичні системи. Аспіранти вчаться оперувати такими категоріями, як "відношення", "функція", "цільовість", "самоорганізація"; - відмова від математичного апарату на користь якісного розуміння: курс сконструйований так, щоб розкрити ключові ідеї синергетики та кібернетики через соціологічну інтерпретацію їх основних принципів, що робить його доступним для фахівців-гуманітаріїв. Міждисциплінарні зв'язки: історія науки та техніки; соціологія знання, історія соціології; історія філософії; філософія; логіка; релігієзнавство; міфологія; теорія мистецтва; культурологія; гносеологія та епістемологія. Міждисциплінарність є фундаментальною особливістю цього курсу, оскільки саме на стиках наук формувалися структурний і системний підходи. - лінгвістичний структуралізм та семіотика: курс запозичає методологію вивчення мови як системи знаків (Ф. де Соссюр) для аналізу соціальних і культурних явищ. Це дозволяє

		розглядати моду, мистецтво, ритуали тощо як "мовні" системи, що живуть за власними структурними законами; - системна теорія та кібернетика: використовуються загальні принципи системного підходу (Л. фон Берталанфі) та концепції кібернетики (Н. Вінер), такі як зворотний зв'язок, гомеостаз та контроль, для моделювання суспільства як складного адаптивного механізму, що прагне зберегти свою цілісність; - синергетика: ідеї синергетики про порядок із хаосу, біфуркації та незворотність соціальних змін запроваджують нелінійне бачення історичного процесу та дозволяють аналізувати моменти радикальної трансформації соціальних систем. В курсі передбачається для студентів можливість: - Розкрити онтологічні та методологічні підстави структурного та системного підходів у соціальних науках, визначити їх місце в сучасній соціологічній теорії; - Опанувати ключові концепції та мову структурного аналізу (структура, відношення, функція, знак, код) та системного підходу (система, емерджентність, самоорганізація, зворотний зв'язок, гомеостаз). - Засвоїти принципи та методології суміжних дисциплін (структуралізму, семіотики, синергетики, кібернетики, теорії складних систем) та виробити навички їх застосування для соціологічного аналізу. - Сформувати вміння виявляти та аналізувати структури (соціальні, мовні, символічні) у різних сферах суспільного життя та розкривати їхній вплив на індивідуальні та колективні практики. - Розвинути навички моделювання суспільства як цілісної, динамічної та самоорганізованої системи, здатної до адаптації, трансформації та породження нових якостей. - Навчитися аналізувати нелінійність та емерджентність соціальних процесів, застосовуючи поняття синергетики (біфуркація, хаос, атрактор, незворотність змін). - Виробити здатність до критичної оцінки евристичних можливостей та обмежень структурних і системних теорій, їхньої емпіричної застосовності та евристичної цінності. - Розвинути навички академічного письма та усного представлення складних теоретичних конструкцій, аргументованого обґрунтування власних аналітичних моделей.
3	<i>Рівень</i>	Доктор філософії
4	<i>Попередні умови вивчення курсу</i>	Викладання навчальної дисципліни ведеться з урахуванням знань, які студенти одержують в процесі вивчення дисциплін «Соціологія ХХІ століття», «Підготовка наукових публікацій та презентація результатів», «Методологія та методи соціологічного дослідження»
5	<i>Цілі</i>	Мета дисципліни: Сформувати в аспірантів системне та структурне мислення як методологічну основу для аналізу складних соціальних явищ, розвинути здатність до теоретичного моделювання суспільних процесів та засвоїти інструментарій міждисциплінарного дослідження соціальних систем.
6	<i>Обов'язкові та вибіркові теми курсу</i>	Тема 1. Системний аналіз, структуралізм та постструктуралізм: від мови до соціальних інститутів. Тема 2. Луманівська метапропозиція: комунікація, аутопоезис та соціальна диференціація. Тема 3. Теорія систем: міждисциплінарна історія Тема 4. Метафізика та епістемологія структури.

		Тема 5. Структура соціальної стратифікації та механізми її відтворення. Тема 6. Соціальні інститути як самоорганізовані системи. Тема 7. Структура та агент: проблема двоїстості структурації (Е. Гідденс). Тема 8. Семіотика та структурний аналіз культури: коди, міфи, символи. Тема 9. Факторний аналіз як метод виявлення латентних структур. Тема 10. Аналіз та синтез, абстрагування та узагальнення як фундаментальні методи системного дослідження. Тема 11. Моделювання соціальних систем: можливості та обмеження.
7	Бібліографія (до 10 пунктів)	1. Giddens A. Central Problems in Social Theory. London : Macmillan, 1979. 294 p. 2. Goldberg Sanford C. Foundations and Applications of Social Epistemology: Collected Essays. Oxford University Press. 2022. 256 p. 3. Ashton Natalie Alana, Martin Kusch, Robin McKenna, Katharina Anna Sodoma. Social Epistemology and Relativism. Routledge. 2020. 223 p. 4. Culbertson Carolyn. Gadamer and the Social Turn in Epistemology. State University of New York Press. 2024. 207 p. 5. Stark David (editor). Practicing Sociology: Tacit Knowledge for the Social Scientific Craft. Columbia University Press. 2024. 304 p. 6. Steven Lukes and W. G. Runciman Relativism: Cognitive and Moral. http://www.jstor.org/stable/4106865 . 7. Latour B. Science in Action. Cambr., Hass. 1987. 8. Bloor D. Knowledge and Social Imagery. London, 1976; 2 edn. Chicago, 1991. 9. Collier James H. (editor) The Future of Social Epistemology: A Collective Vision. Rowman & Littlefield Publishers. 2015. 300 p. 10. Finlayson, A., & Valentine, J. (2022). Politics and post-structuralism: An introduction. Edinburgh University Press. https://doi.org/10.1515/9781474468213
8	Викладацький склад	Голіков Олександр Сергійович , д.с.н., доцент, професор кафедри соціології соціологічного факультету; golikov@karazin.ua
9	Тривалість вивчення курсу	Семестр
10	Форми та методи навчання	Лекції, семінари. самостійна робота студентів Використовуються студентоцентризований, проблемно-орієнтований підходи, інтерактивні технології та активні методи навчання. Усні та письмові форми презентації результатів аналітичних завдань; метод дискусій у групах; метод ситуаційного аналізу; метод навчального кейс-стаді.
11	Система оцінювання	Контроль складається з <i>поточного</i> оцінювання: протягом семестру кожний студент одержує оцінку, що враховує активність студента під час обговорення тем на семінарах (30 балів), написання двох контрольних робіт (30 балів). <i>Семестрового контролю</i> : у формі заліку (40 балів) 100-бальна система оцінювання
12	Мова	Українська